

a szerző nem vagy csak nagyon ritkán részesítette ezeket előnyben a már ismertetett és értékelt más típusú gyermekköltészettel szemben.

A Szőke Anna által írt és szerkesztett kézikönyvet jelképtár és megfelelő bibliográfia egészíti ki. Emellett gazdag kép- és rajzillusztrációkban úgy, hogy megmarad az ízlésség és szerénység határai között. A könyv egyszerre közvetít pragmatikus és művészi ismereteket. Nagy erénye, hogy nem kizárólagos: a hagyományközpontú nevelés és oktatás elvei mellett, figyelembe veszi a modern életvitel megkerülhetetlen jelenségeit, nem válik anakronisztikus szemléletek hirdetőjévé. Jellegét tekintve hézagpótló, ritka kiadvánnyról van szó.

BENCE Erika

S Z Í N H Á Z

NÉZŐKERESŐBEN

Kilenc színész közönséget keres. Újvidéki Színház, rendező George Ivascu

Nagyon jól emlékszünk, hisz nemrég történt, George Ivascu, a vajdasági színházi közönség számára az ismeretlenből feltűnt román rendező remek előadással ajándékozott meg bennünket, amikor az Újvidéki Színházban megrendezte Luigi Pirandello *Hat szereplő szerzőt keres* című művét, melyben az utcáról egy színházi próbára betörő szereplők és a próbáló színészek a valóság és a színház (a művészet) viszonyáról vitáznak. S ebben a vitában, tanúsítja az újvidéki előadás, a színház alulmarad a valósággal szemben, de melyik színház marad alul. Az, bizonyítja a próba színészeinek karikatúraszerűen ábrázolt, kigúnyolt lila művészete, amelyik önhittén önelégült, amelyik nem érzi, hogy az élet valahol máshol van, nem az ő színházában. Ivascu gyilkos kíméletlenséggel teszi nevetségessé a valóságtól elszakadt színházat, s ugyanakkor érzékelteti, miféle színházra lenne szükség. Olyanra, amit a hat szereplő igényel, hoz a színpadra. Mert ebben az előadásban a hat szereplő sem a valóság, helyesebben nemcsak a valóság, hanem a színház képviselője is, de másféle színházé, mint amit a próba színészei képviselnek.

Ivascu látszólag az életet választja el az életet sután utánzó művésztől, valójában azonban a kétféle színjátszást állítja szembe egymással, ami akár rendezői ars poeticának is tekinthető.

De mi kell a nézőnek?

S egyáltalán hogyan tud a néző viszonyulni ahhoz, amit a színpadon lát?

Erről szól Ivascu új rendezése, *A kilenc színész közönséget keres* című előadás az Újvidéki Színházban.

A cím alkalmi, hiába keresnénk bármelyik drámákról készült kézikönyvben, azt a színpadi szövegekötvet rejti, melyet a rendező és Gyarmati Kata dramaturg állított ő Shakespeare *Hamlet*éből és a *Hamlet* Tom Stoppard készítette *Rosencrantz és Guildenstern halott* című átiratából. A rendező és munkatársa a Stoppard-féle logikát követi. Ahogy a *Rosencrantz és Guildenstern halott* szerzője kiindulópontként használja fel a

Hamletet, hogy a huszadik században (is) izgalmas eszközember-kérdésről szólhasson, Ivascuék hasonlóképpen kiindulópontnak tekintik Stoppard drámáját a színház és közönség viszonyáról szóló előadásukhoz.

Hogy Stoppard főszereplővé tehesse a Shakespeare-mű két mellékszereplőjét, ahhoz nézőpontváltás szükséges. Rosencrantz és Guildenstern, mint Shakespeare-nél, nála is spicli, akik a király megbízatásából kémkednek Hamlet után, kísérik el Angliába, ahol a király levele értelmében halálát fogja lelni, illetve ahol Hamlet csele után, a király levelét a sajátjával cseréli fel, amely alapján nem ő, hanem a két besúgó hal meg, de amíg a *Hamlet*ben Rosencrantz és Guildenstern sorsa csupán egy szükséges epizód, addig Stoppard története elsősorban a spiclisorsról szól, melyhez a *Hamlet* részletei (mint az antik drámákban a mitológia) mindenki számára ismert epizódokat jelentik. Ahhoz, hogy mai jelenségről írjon, nem kellett új történetet és új szereplőket kitalálnia, elég volt átirni a világirodalom talán legismertebb drámáját.

Ahhoz pedig, hogy Ivascuék a színház és közönség kapcsolatáról előadás formájában értekezzenek, Stoppard drámája kínálkozott alkalmasnak, igaz, ezúttal nagyobb beavatkozásra kellett vállalkozni. Illusztráló epizódoknak az átírat átírata is megtartja a *Hamlet* részleteit és szereplőit, de Rosencrantzot és Guildensternt besúgóból naiv színházi nézővé változtatja. A váltás fölöttébb merész, mivel létezésük alapelemétől fosztja meg a két szereplőt, mégha, akárcsak Stoppardnál, Rosencrantz és Guildenstern itt is beleszöppennek egy történetbe, amit nem éppen értenek, de amiben – ha már én belekerültek – készségesen részt vesznek. Megmaradnak két gyalognak, azzal, hogy ez a játszma másról szól, mint Stoppardnál. Nem a hatalom, hanem a színház sakkozik velük.

Miközben a Rosencrantz és Guildenstern nevű két néző, akik közülünk, a nézőtérrel lépnek színpadra, a *Hamlet* egy-egy epizódját látva megismerkednek a színjátszással, ennek annyira hatása alá kerülnek, hogy immár valóságnak vélik, amit addig a valóság mímelésének tartottak. Ilyképpen az előadás a színjátszásba való beavatásnak tekinthető. Műhelyesszé, amely azzal lesz több pusztá színházi óránál, hogy a Pirandello-mű előadásához hasonlóan, most is megjelenik az étellel szemben álló halál. De most nem színházi ember döbben meg, hanem a néző, aki míg kiselőadást tart a színészeknek arról, hogy a halállal nem lehet komédiázni („...nem lehet eljátszani a halált. Magának a ténynek semmi köze ahhoz, hogy lássuk, amint megtörténik – nem a hörégés meg a vér a fontos meg a széthullás – nem ez teszi a halált... ezerszer alkalomszerű halállal haltok meg parádésan, és sohasem azzal az erővel, ami kiszorította az életet... még a halálotok pillanatában is tudjátok, hogy visszajöttök, más kalappal a fejeteken. De a halál után senki sem kel föl. És nincs többé taps, csak némaság van, és használt ruhák és ez a halál!”), de annyira beleéli magát a „szerepébe”, hogy észre sem veszi, leszúrja a Hamletet játszó színészt. Illetve „leszúrja”, mert ez mégiscsak színház, amely csak mímeli a valóságot, a színész talpra ugrik, a „gyilkos” a sokk után, istenem, mit tettem, magához tér, de ha a néző elhiszi, akkor a színház is pont olyan (lehet), mint a valóság.

Milyen nézőre van szüksége a színháznak?

Olyanra, amilyené Rosencrantz és Guildenstern formálódik az előadásban, aki hisz a színházban, vagy legalább, aki figyel a színészekre, mégha ezek „mint megkergült gyerekek”, pipiskednek „képtelen ruhákban”, amilyeneket „soha senki nem viselt még”, úgy beszélnek, „ahogy emberfia nem beszélt még... rímes párversekben” vallanak

szelmet vagy fakardokkal öldöskik egymást, miközben hivallást tesznek vagy bosszúról szónokolnak.

Hogy a színházban mindennél és mindenkinél mennyire fontosabb a színész, azt Ivascu mindkét Újvidéki Színház-beli előadása egyértelműen tanúsítja. Egyik sem elsősorban a színésztől szól, hanem a rendezőtől, illetve a nézőről, s mégis mindkettő színészi önmeghatározási kísérletnek is tekinthető. Jósolni nem lehet, de elképzelhető, hogy George Ivascu trilógiává fejleszti az eddigi két részt. Ami annál inkább valószínű, mert a Tanya-színházban rendezett Molière-előadásban már jelezte ezt a szándékát. *A botcsinálta doktor* a színésztől szól. Arról a színésztől, aki azzal kerekedik partnerei fölé, hogy bármit el tud velük hitetni.

A *Kilenc szereplő közönséget keres* című, alkalmilag összeszerkesztett szöveggönyv előadása nem ismétli meg a Pirandello-mű fergetegetes sikerét. Nincs olyan sodrása, s talán téje sincs. Holott nem kevesebbről kíván szólni, mint a színház számára nélkülözhetetlenről, a közönségről. Csakhogy épp a legilletékesebbeket, a nézőtérén ülőket nem tudja kellően érdekeltté tenni. Ennek okát elsősorban talán a cselekmény bonyolításában kell keresni. Mintha az átlagnéző számára a kelleténél áttekinthetlenebb lenne a történet, s nem is valószínű, hogy a *Hamlet*-beli bejátszásokat felismeri, érti. Kár, mert az alapötlet remek, s mert nem egy rendezői megoldás (például a színház a színházban jelenetek) és a legtöbb színész játéka, kivált váltása komolyból komikusba ügyes, igaz, a Pirandello-előadásban nyújtott teljesítményét senki sem ismétli meg. De Nagypál Gábor (*Hamlet*), László Sándor (*Claudius*), Szorcsik Kriszta (*Gertrud*), Balázs Áron (*Horatio*) játéka így is figyelmet érdemlő. Magyar Attila Polonius-felfogásával már vitám van, mert nem korlátoltnak, hanem ügyefogyottnak ábrázolja a királyi kamarást, ami mégsem ugyanaz, s nem is illik a képbe. Még problematikusabbnak érzem a nézőszerepet kapott Rosencrantz (*Giricz Attila*) és Guildenstern (*Puskás Zoltán*) előadásba illeszkedését, ami nem is elsősorban a színészeken múlik, illetve csak annyiban rajtuk (is), hogy nem találták ki a két figurát, kivált addig, míg a két besúgó csak színpadra lépő értetlenkedő nézőként vesz részt a történetben, amely éppen az ideális nézőt szeretné bemutatni a nézőtérén ülőknek. Amikor már beleélik magukat a színpadi történésbe, megfertőződnek, ők is színészek lesznek, akkor mintha már jobban éreznék magukat, akkor már igazi, s jobban megírt szerepet játszanak.

Én szerettem ezt az előadást, de nem valószínű, hogy a színházzal kevésbé bensőséges viszonyban levők is maradéktalanul élvezték.

GEROLD László